

بررسی تأثیر رسانه و دینداری بر جدی‌انگاری جرایم جنسی - اخلاقی
(مطالعه نمونه‌ای از دانشجویان دانشگاه خوارزمی تهران)

مجید روهنده (کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه خوارزمی، نویسنده مسؤل)

majid.rohandeh@gmail.com

احمد جعفری (کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه خوارزمی)

Ahmadjafari1386@yahoo.com

روح الله جهانگیری مقدم (کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه علوم تحقیقات تهران)

چکیده

پژوهش‌های جدی‌انگاری جرم نشان می‌دهند که جرایم چقدر برای مردم یک جامعه جدی هستند؟ همچنین این مطالعات گویای این مهم هستند که با توجه به ارزش‌های اجتماعی حاکم بر جوامع مختلف سطح جدی‌انگاری جرایم به‌ویژه جرایم جنسی - اخلاقی متفاوت است. بر این اساس، مقاله حاضر به دنبال بررسی تأثیر عوامل اجتماعی مؤثر بر جدیت و اهمیت جرایم جنسی - اخلاقی (با تأکید بر نقش دین و رسانه) است. در این پیمایش تعداد ۳۸۰ نفر از دانشجویان دانشگاه خوارزمی به-عنوان نمونه انتخاب و اطلاعات توسط پرسش‌نامه جمع‌آوری شد. متغیر وابسته این تحقیق، جدی-انگاری جرایم جنسی و اخلاقی است. یافته‌ها نشان می‌دهند که این جرایم گرچه برای پاسخگویان جدی هستند؛ ولی آن‌ها در مقایسه با جرایم دیگر، جرایم جنسی و اخلاقی را در رتبه‌های آخر قرار می‌دهند، همچنین میزان دینداری، رسانه‌ها و سطح توسعه‌یافتگی استان محل سکونت، رابطه معناداری با میزان جدی‌انگاری جرایم جنسی و اخلاقی دارند؛ اما در این بین، رابطه دینداری بسیار قوی‌تر است. تحلیل روابط نشان می‌دهد دینداری موجب افزایش جدی‌انگاری پاسخگویان به جرایم جنسی - اخلاقی می‌شود. این در حالی است که تماشای برنامه‌های تلویزیونی ماهواره و نیز استفاده بیشتر از اینترنت و افزایش سطح توسعه‌یافتگی محل سکونت با کاهش جدی‌انگاری جرایم جنسی - اخلاقی همراه است. یافته‌های این تحقیق در چارچوب دلالت‌های نظریه جرم دورکیم و رویکرد بر ساخت-گرایی تفسیر شده است.

کلیدواژه‌ها: جدی‌انگاری جرم، دینداری، جرایم جنسی - اخلاقی، رسانه و توسعه.

۱. مقدمه

بررسی نگرش‌های عمومی نسبت به جرایم که از آن به جدی‌انگاری جرم^۱ یاد می‌شود، تبدیل به سنت پژوهشی جافتاده‌ای در کشورهای توسعه‌یافته شده است. فرض نظری این دسته از پژوهش‌ها این است که جدی‌انگاری جرم پدیده‌ی ثابتی نیست و علاوه بر این که با توجه به ماهیت جرایم تفاوت می‌کند (هانسل^۲، ۱۹۸۷)، تحت تأثیر دگرگونی‌های اجتماعی و چارچوب‌های فرهنگی نیز تغییر می‌کند. مطالعه‌ی جدی‌انگاری جرایم ضمن آشکار ساختن جدیت جرایم برای مردم یک جامعه، مکانیسم‌های مؤثر در آن را نیز نشان می‌دهد، همچنین نتایج این پژوهش‌ها معیارهای مناسبی در رابطه با اهمیت اجتماعی جرایم و تناسب جرم و مجازات در اختیار قانون‌گذاران قرار می‌دهد.

به لحاظ پیشگیری از جرم، این پژوهش‌ها قادرند ملاحظاتی در رابطه با ریشه‌های اجتماعی جرایم مطرح کنند. از آن‌جا که جرم‌انگاری یا جدی‌پنداشتن جرایم - با الهام از آنچه دورکیم درباره‌ی جرم مطرح ساخته، به شدت تحت الشعاع ارزش‌های اجتماعی قرار می‌گیرد، طبیعی است میزان بالاتری از ارتکاب جرم یا بزه‌دیدگی در بین گروه‌هایی داشته باشیم که نگرش سخت‌گیرانه‌ای نسبت به جرایم دارند (هرزوغ^۳، ۲۰۰۴: ۸۹۵). یکی از عوامل اساسی رواج پژوهش‌های مربوط به جدی‌انگاری جرم در دهه‌های اخیر این بوده است که پرداختن به این مطالعات به بسیاری از نیازهای نظام قضایی در رابطه با مشروعیت، همکاری با پلیس، کاهش جرم و پذیرش شیوه‌های جدید برخورد با مجرمان (از قبیل روش‌های بازتوان‌کننده) پاسخ می‌گویند (ور^۴، ۱۹۸۹: ۷۹۵؛ کارولین بال^۵، ۲۰۰۱).

با این‌که پژوهش‌های اولیه (سلین و ولفگانگ^۶، ۱۹۶۴) از وجود نوعی توافق اجتماعی در ارزیابی جدیت جرایم خبر می‌دادند؛ ولی بعدها پژوهش‌های بین فرهنگی^۷ نشان دادند که چارچوب‌های فرهنگی و ارزش‌های اجتماعی موجب می‌شوند سطوح متفاوتی از جدی‌انگاری جرم در بین جوامع

1. perceived seriousness of crime
2. Hansel, M.
3. Sergio Herzog
4. Mark Warr
5. Carolyn Ball
6. Thorsten Sellin and Marvin E. Wolfgang
7. cross-cultural

مشاهده شود (نیومن^۱، ۱۹۷۶). در این بین، پژوهشگران معتقدند که کشورهای اسلامی در برابر جرایم جدی‌انگارتند و این مهم‌ترین دلیل پایین‌بودن نرخ جرایم در این جوامع است (سوریال^۲، ۱۹۹۰ به نقل از: سراج زاده، ۲۰۰۸: ۵۴۲).

به نظر بسیاری از متفکران حضور پررنگ دین در حیات اجتماعی کشورهای اسلامی و اقتباس قوانین کیفری از شرع اسلام موجب شده است که افکار عمومی در این کشورها نسبت به جرایم جدی‌انگارتر باشند و وجود مجازات‌های سنگین را عادی بشمارند (نیومن، ۱۹۷۶؛ ایوانز و اسکات^۳، ۱۹۸۴: ۵۲؛ ویلیامز و همکاران، ۲۰۰۷).

نهاد مجازات به‌عنوان نتیجه یک فرآیند تکاملی، بازمودی از ارزش‌های فرهنگی، حافظه تاریخی جمعی و جو سیاسی-قضایی^۴ جامعه است که مبنای ایدئولوژیکی و فلسفی خاصی دارد. برای نمونه، در غرب نگرش‌هایی؛ مثل دموکراسی و آزادی‌خواهی به همراه مفاهیم مدرنی؛ چون حقوق بشر و حقوق شهروندی پایه نهاد مجازات بوده؛ اما در کشورهای اسلامی عمدتاً یا احکام الهی (شرع)، قانون کیفری است یا این که مبنای قانون‌گذاری است و بنابراین، مجازات‌ها را نمی‌توان با توجه به ارزش‌های زمینی؛ همچون آزادی فردی، رفاه و رضایت عمومی ارزیابی کرد (قاسمی، ۲۰۰۹: ۱۶۱؛ دورانت^۵، ۱۹۹۶: ۲۴).

جدی‌انگاری جرم اگرچه تحت تأثیر عوامل بسیاری؛ مثل نوع جرم (برای مثال، جرایم خشن در برابر جرایم اخلاقی)، شرایط مجرم و قربانی، رسانه‌ها، نرخ جرم، تجربه بزه‌دیدگی، زیان مالی و متغیرهای جمعیت‌شناختی؛ مثل سن، جنس و پایگاه اجتماعی-اقتصادی قرار می‌گیرد (روزن مرکل^۶، ۲۰۰۱؛ ور، ۱۹۸۹؛ سبا^۷، ۱۹۸۶)؛ ولی آنچه اثر تعیین‌کنندگی بالایی در جدی‌انگاری جرم دارد، ارزش‌ها و باورهای ارزیابی‌کنندگان است (رزی و هنری^۸، ۱۹۸۰). به لحاظ جامعه‌شناختی این نکته

1. Newman, G.
2. Souryal
3. Evans, S. S. and Scott, J. E.
4. juicio-political climate
5. Joan Durrant
6. Rosenmerkel, S, P.
7. Leslie Sebba
8. Rossi, P. H. and Henry, J. P.

محرز است که مجموعه ارزش‌های افراد در وهله اول به شدت تحت تأثیر باورهای مذهبی آن‌هاست، پس بعید نیست که انتظار داشته باشیم در جوامع اسلامی افراد عمدتاً بر اساس باورهای مذهبی در برابر جرایم و به‌ویژه جرایم اخلاقی و جنسی قضاوت سختگیرانه‌ای کنند؛ اما این امر همیشه ثابت نمانده؛ زیرا روند مدرنیزاسیون همه جوامع را تحت تأثیر قرار داده است. در این بین، جوامع اسلامی، مدرنیته را به شکل خاصی تجربه می‌کنند. در این کشورها، روندهای مدرنیزاسیون با این‌که از مدت‌ها پیش آغاز شده؛ ولی از همان ابتدا چالش عمیقی که بین ارزش‌ها و ساختارهای مدرن از یک طرف و ارزش‌ها و ساختارهای سنتی از سوی دیگر رخ داده، بر همه سطوح حیات اجتماعی سایه افکنده است. در این بین، نگرش به جرایم و نهاد مجازات متأثر از چالش مدرنیته و سنت با تغییرات دایمی و چالش‌های فراوانی همراه شده است. امروزه فرآیندهای توسعه و مدرنیزاسیون یکنواختی و تفاهم‌های ارزشی در بین مسلمانان را برهم زده و سبب تغییر در برخی نگرش‌های سنتی نسبت به جرایم شده است (سراج زاده، ۲۰۰۸). مطرح‌شدن قرائت‌های معتدل‌تر از اسلام و حقوق اسلامی موجب شده که نگرش‌های متفاوتی در رابطه با جرایم روش‌های برخورد با آن‌ها در بین روشنفکران، سیاست‌گذاران و عموم مطرح شود. نظام قضایی کشورهای مسلمان دست‌کم با دو رویکرد متضاد درگیر است، یکی رویکردی که به ملاحظات سکولار و قانون‌گذاری بر اساس شرایط زمان و مکان تأکید می‌کند و دیگری رویکردی است که ضمن قبول شرایط زمانی و مکانی چارچوب قانون‌گذاری را منحصراً در قالب احکام شرع می‌داند. میزان این مناقشات و اختلاف‌نظرها در رابطه با جرایمی که بر اساس باورهای مدرن مربوط به حوزه خصوصی افراد پنداشته می‌شوند (مثل جرایم جنسی و اخلاقی)، در حال افزایش است.

در این بین، یکی از کانال‌های اشاعه ارزش‌های مدرن و رویکردهای متفاوت به پدیده‌های اجتماعی؛ چون جرایم و مجازات‌ها در جوامع مسلمان، رسانه‌ها و به‌ویژه رسانه‌های فراملی هستند. رسانه‌ها علاوه بر این‌که در ترویج ارزش‌های مدرن و رویکردهای سکولاری؛ مثل فردگرایی، تساهل، افسون‌زدایی و تکثرگرایی مؤثر هستند، به‌طور مستقیم می‌توانند با ارایه برساخت‌های خاص از وقایع

مجرمانه و نحوه برخورد با آنها، تغییرات محسوسی در جدی‌انگاری جرایم به وجود آورند (بانکس^۱، ۲۰۰۵: ۱۷۰).

در بین انواع جرایم، جرایم جنسی و اخلاقی ماهیت خاصی دارند. بسیاری از فرهنگ‌های امروزی این جرایم را جرم نمی‌دانند و یا آنها را جزو جرایم بدون قربانی می‌پندارند و در برخورد با آنها به روش‌های دیگری غیر از مجازات، معتقد هستند. در حالی که در قانون مجازات اسلامی و نظام کیفری برخی کشورها؛ مثل ایران سنگین‌ترین مجازات‌ها که عمدتاً بدنی هم هستند (نظیر اعدام، سنگسار و شلاق) برای آن در نظر گرفته شده است، مطالعات بین فرهنگی نشان داده که بر خلاف کشورهای غیرمسلمان، کشورهای اسلامی در رتبه‌بندی جرایم، جرایم جنسی و اخلاقی را در رتبه دوم بعد از جرایم خشن قرار می‌دهند (ایوانز و اسکات، ۱۹۸۴؛ اسکات و ال تاقتب^۲، ۱۹۷۷؛ سراج زاده، ۲۰۰۸).

مسئله اساسی این است که گرچه میزان جدی‌انگاری جرایم جنسی و اخلاقی در جوامع مسلمان بالاست و برای این جرایم در قانون مجازات اسلامی کیفرهای شدیدی در نظر گرفته شده است؛ ولی در عمل شاهد نوعی چشم‌پوشی از مجازات مرتکبان این جرایم هستیم. چنین اختلافی بین رویکرد نظام قضایی و عملکرد آن (هرچند هم به خاطر مصالح کشور باشد)، در عمل می‌تواند به مشروعیت آن لطمه وارد کند و نوعی بی‌تفاوتی به قوانین را اشاعه دهد. از این رو، این پدیده به‌عنوان یک مسئله اجتماعی قابل بررسی است. بر این پایه، شایسته است نگرش‌های مردم به جرایم به‌طور منظم بررسی شود و در تنظیم و اصلاح قوانین در اولویت قرار گیرد. در این صورت نه تنها مشروعیت نظام قضایی و ضریب پذیرش قوانین بالا خواهد رفت؛ بلکه زمینه اجتماعی برای حصول به اهداف پیشگیری جرم و بازتوانی مجرمان حاصل خواهد شد.

این مقاله با الهام از بحث‌های نظری و شواهد تجربی موجود تلاش کرده است جدی‌انگاری جرایم جنسی و اخلاقی را در بین نمونه از دانشجویان در مقایسه با دیگر جرایم بررسی کند، همچنین

1. Mark Banks

2. Al-Thakeb and Scott

در این مقاله سعی شده است مهم‌ترین عوامل مؤثر بر این جرایم تبیین شوند. این تبیین با تأکید بر میزان دینداری و استفاده از رسانه‌های فراملی (ماهواره و سایت‌های اینترنتی مثل فیس‌بوک) است.

۲. پیشینه پژوهش

در ایران در زمینه موضوع جدی‌انگاری جرم، تحقیق مبسوطی انجام نگرفته؛ بلکه هر کدام از پژوهش‌های صورت گرفته بعد خاصی از این موضوع را بررسی کرده‌اند.

سراج زاده، در سال ۲۰۰۲ عوامل اجتماعی مؤثر بر جدی‌انگاری جرم را در بین دانشجویان ایرانی بررسی کرد. وی نتیجه گرفت دینداری بیشترین همبستگی را با نگرش جدی‌انگاری جرم دارد، پاسخگویان در مورد جرایم اخلاقی و جنسی جدی‌انگارترند و آن را بعد از قتل رتبه‌بندی می‌کنند.

اما پژوهش‌های مربوط به جدی‌انگاری جرم؛ در کشورهای توسعه‌یافته، سابقه‌ای نسبتاً طولانی دارد. در یکی از اولین مطالعات، سلین و ولفگانگ (۱۹۶۴)، در کار خود با عنوان «*رزیایی بزهکاری*»^۱ تعداد ۱۴۱ رخداد جنایی را به نمونه‌ای ۱۰۰۰ نفری از دانشجویان، قضات و افسران پلیس نشان دادند و از ایشان خواستند دامنه جدیت هر رخداد جنایی را بر اساس یک جرم مبنا (مثل دزدی دوچرخه) و در مقایسه با آن مشخص سازند. در این مطالعه وجود یک توافق ارزشی در جدی‌انگاری جرم مشاهده شد (رزوی و همکاران، ۱۹۷۴). روش سلین و ولفگانگ در مطالعات بعدی ادامه یافت (روزن مرکل، ۲۰۰۱: ۳۰۹). با این‌که بسیاری از یافته‌های ایشان در مطالعات بعدی تأیید شد؛ اما دیری نپایید که تأکید بیش از حد سلین و ولفگانگ بر وجود اجماع با یافته‌های مطالعات جدیدتر به چالش کشیده شد.

ولی مین و همکارانش، (۱۹۸۶) تحقیقی را در منطقه پایپا گینه نو، برای سنجش رابطه شهرنشینی با جدی‌انگاری جرایم جنسی و بدون قربانی اجرا کردند. آن‌ها نتیجه گرفتند که شهرنشینی موجب می‌شود نگرش‌های آسان‌گیرانه‌ای در رابطه با جرایم جنسی و بدون قربانی داشته باشند و حتی مجازات‌های قانونی را سنگین‌تر از شدت جرایم بدانند.

وان و همکاران (۲۰۰۲) در ضمن یک پیمایش تلفنی با هزار نفر از شهروندان هنگ کنگ به این نتیجه رسیدند که متغیرهای طبقه اجتماعی، تحصیلات، سن و جنس بر نگرش به جرم مؤثر هستند.

در این مطالعه افراد طبقات بالا، تحصیل کرده‌ها و افراد مستتر در برابر جرایم خیابانی، دزدی و کیف-قاپی جدی‌انگارتر بودند. در مقابل، افراد طبقات پایین، با تحصیلات کمتر و جوان‌ترها در برابر جرایم اقتصادی؛ مثل اختلاس و کلاهبرداری جدی‌انگارتر بودند. زنان در برابر جرایم فردی؛ مثل آزار جنسی و مزاحمت و مردان در برابر جرایم اجتماعی و اقتصادی حساسیت بیشتری داشتند.

روزن مرکل (۲۰۰۱)، به این نتیجه رسید که تحت تأثیر رسانه‌ها و رخداد‌های سیاسی، جدی‌انگاری مردم در برابر جرایم تغییر می‌کند. به نظر وی در پژوهش‌های اولیه جدی‌انگاری جرم (دهه‌های ۷۰ و ۸۰)، مردم در برابر جرایم فردی و بدون قربانی جدی‌انگارتر از جرایم یقه‌سفید بودند؛ ولی در مطالعات اخیر به خاطر حضور رسانه‌ها و شدت گرفتن بحث‌های مربوط به عوارض منفی جرایم یقه‌سفید بر ساختارهای اقتصادی و اجتماعی مردم در برابر جرایم مذکور جدی‌انگارتر شده‌اند. پیکرو و همکاران^۱ نیز در سال ۲۰۰۹ به این نتیجه رسیدند که در نتیجه افزایش اطلاعات افکار عمومی و تبلیغات رسانه‌ها از نتایج زیان‌بار برخی جرایم حساسیت عمومی نسبت به آن‌ها بیشتر می‌شود.

پژوهش میان-فرهنگی ایوانز و اسکات (۱۹۸۴)، نشان داد که تفاوت‌های فرهنگی به شکل‌گیری نگرش‌های متفاوت و گاه متضاد در رابطه با جرایم منجر می‌شوند. ایوانز و اسکات به این نتیجه رسیدند که پاسخگویان خاورمیانه‌ای پس از جرایم خشن بیشترین نمره جدیت را به جرایم اخلاقی و جنسی اختصاص می‌دهند. به نظر ایشان این امر ناشی از حضور پررنگ‌تر مذهب در فرهنگ خاورمیانه است؛ ولی در هر دو فرهنگ دینداری، رابطه مثبت قدرتمندی با جدی‌انگاری جرایم دارد.

۳. مباحث نظری

یافته‌های مطالعات مربوط به جدی‌انگاری جرم را نمی‌توان منحصرأ در قالب یکی از رویکردهای جامعه‌شناختی مورد بحث قرار داد، برای همین نیاز هست در تفسیر این یافته‌ها به دلالت‌هایی از نظریه‌های مختلف اشاره شود.

نظریه‌های کارکردگرایانه: برای مثال تعریف دورکیم از جرم به‌عنوان عملی که توسط وجدان جمعی تعریف می‌شود (دورکیم، ۱۳۸۴: ۷۸)، پایه‌های مناسبی برای مطالعات جدی‌انگاری جرم است.

1. Piquero, N. L. Carmichael, S. and Piquero A. R.

به نظر او نوع سازمان اجتماعی حاکم بر جوامع، نقش تعیین کننده‌ای در مجرمانه‌دانستن برخی اعمال دارد، همچنین تأکید دورکیم بر تغییر میزان و شدت وجدان جمعی در نتیجه تغییر نوع همبستگی جوامع می‌تواند در تبیین دلایل نگرش‌های تنبیهی جوامع اولیه و ساده نسبت به جرایم (به‌ویژه جرایم اخلاقی) و تبیین تنوع نگرش‌ها به جرایم در جوامع پیشرفته مورد استفاده قرار گیرد. در جوامعی که همبستگی مکانیکی شکل غالب است، تسلط وجدان جمعی موجب می‌شود واکنش‌ها در برابر جرایم شدیدتر و عاطفی‌تر باشند، تحت تأثیر ارزش‌های مشترک افراد به زیان عینی جرایم توجه چندانی نکنند و خواستار مجازات اعمالی شوند که در واقعیت امر زبانی عینی دربرندارند. در جامعه‌شناسی، این دورکیم بود که برای اولین بار اظهار داشت اعمالی؛ مثل مصرف غذاهای حرام، سوزاندن پرچم^۱ و کار در ایام تعطیل مذهبی، ممکن است انحراف یا جرم در نظر گرفته شوند، هرچند همراه با زیان عینی نباشند (ور، ۱۹۸۹: ۷۹۵). در همان حال ممکن است اعمال شدیدتر؛ مثل قتل یا فسادهای مالی جرم محسوب نشوند.

در مطالعات مربوط به جدی‌انگاری جرم فرض وجود توافق گسترده در جامعه با نظریات کارکردگرایانه همراه است. چمبلیس^۲ (۱۹۷۳)، بررسی نظریات کارکردگرایانه را در مباحث جدی-انگاری جرم، از آن جهت سودمند می‌داند که این نظریات روی هم‌رفته، وجود یک اجماع ارزشی و هنجاری را در جامعه فرض می‌گیرند. به باور وی، مرزهای اخلاقی اعمال غیرقابل پذیرش را می‌توان از اجماع عمومی استخراج کرد و در قوانین کیفری به تصویر کشید (رزی و هنری، ۱۹۸۰: ۴۹۵).

نظریه‌های برساخت‌گرا و تأثیر رسانه‌ها: از دیدگاه برساخت‌گرایانه جدیت و اهمیت جرایم در یک فضای میان ذهنیتی برساخته می‌شود. در ارزیابی جدیت جرم، تعاریف مطرح‌شده از شرایط عینی، عمل مجرمانه بیش از خود شرایط عینی تأثیرگذارند. پس جدی‌انگاری جرم را باید یک پدیده ذهنی دانست تا عینی (بلیک^۳، ۱۹۷۹ به نقل از وان و همکاران^۴، ۲۰۰۲: ۶۲۴).

1. burning the flag

2. chambliss

3. Blake, D.

4. Patrick Kwan, Ying Keung Kwan, Lai Lin Chiu and Wai Cheong Ip

امروزه تعاریف ارائه شده از رفتار انحرافی به قانون محدود نمی شود و بر همین اساس احتمال دارد که برخی رفتارهای انحرافی که قبلاً جرم تلقی می شدند، دیگر جرم در نظر گرفته نشوند و یا چندان جدی نباشند. رویکردهای جدید؛ مثل پزشکی شدن و روان شناسی در تلاش هستند که رفتارهای انحرافی را به عنوان موضوع خود مطالعه کنند و حتی نگرش مردم نسبت به آنها را تغییر دهند؛ برای مثال، مداخلات پزشکی سعی کرده نگرش بیمار محور به اعتیاد را رواج دهد. در عمل نیز مطالعات نشان می دهند که نگرش های مذکور در کاهش جرم، پذیرش مجرمان و بازپروری آنها مؤثر هستند (جوهری و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۱).

همچنین تبیین های جامعه شناختی و روان شناختی ذهن افراد را به ساختارهای اجتماعی- اقتصادی و یا سازوکارهای تربیتی نامناسبی متوجه می کنند که فرد مجرم را دربر گرفته اند؛ اما تبیین های مذکور با بساخت مجرم به عنوان قربانی عوامل مورد نظرشان، مسؤلیت را از او گرفته و متوجه موارد دیگر می کنند (لوزیک، ۱۳۸۸: ۱۲۴). این رویکردها گرچه در مقایسه با رویکردهای اولیه مسؤلیت کمتری برای مجرم به عنوان کنشگر اخلاقی قایل هستند؛ اما با تغییر نگرش های مردم به جرایم و مجرمان و افزایش پذیرش مجرمان به عنوان عضوی از جامعه که نیازمند کمک و بازپروری است، زمینه را برای روش های بازتوانی کننده مجرمان آماده می کند.

علاوه بر این، تعمیم رویکردهای جدید مجرمیت موجب آگاه تر شدن مردم در رابطه با پیامدهای انواع جرایم و تغییر میزان جدی انگاری می شود؛ برای مثال در اثر رشد آگاهی های عمومی و تبلیغات محافل سیاسی- اجتماعی در رسانه ها، جدی انگاری عمومی نسبت به جرایم یقه سفید در مقایسه با جرایم خیابانی و جرایم شخصی بیشتر شده است (رزی و هنری، ۱۹۸۰: ۴۹۷ و روزن مرکل، ۲۰۰۱: ۳۲۳).

۴. فرضیه های تحقیق

بر پایه آنچه به عنوان پیشینه تجربی و نظری مرور شد و اهداف پیش روی این مقاله، فرضیه های زیر برای بررسی انتخاب شدند. این فرضیه ها به رابطه دینداری و رسانه ها با جدی انگاری جرم اشاره دارند:

۱) انتظار می‌رود پاسخگویان در برابر جرایم جنسی و اخلاقی جدی‌انگارتر از انواع دیگر جرایم باشند. این فرضیه با توجه به دلالت‌های نظریه دورکیم در رابطه با تأثیر ارزش‌های تشکیل‌دهنده وجدان جمعی به جرایم طرح می‌شود. پاسخگویان به‌عنوان اعضای یک جامعه مسلمان، انتظار می‌رود تحت تأثیر ارزش‌های اسلامی و قوانین کیفری شرع، نگرش سخت‌گیرانه نسبت به جرایم جنسی و اخلاقی داشته باشند.

۲) دینداری در افزایش جدی‌انگاری جرایم جنسی و اخلاقی تأثیر مثبت دارد.

۳) افزایش میزان استفاده از رسانه‌های فراملی به کاهش میزان جدی‌انگاری جرایم جنسی و اخلاقی منجر می‌شود.

۴) سطح توسعه‌یافتگی محل سکونت موجب کاهش میزان جدی‌انگاری در برابر جرایم جنسی می‌شود.

۵) انتظار می‌رود جدی‌انگاری جرایم در بین دو جنس مرد و زن متفاوت باشد.

۵. روش‌شناسی

روش به‌کاررفته در این مقاله پیمایش و واحد مشاهده و تحلیل فرد است و برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسش‌نامه استفاده شده است. در پرسش‌نامه علاوه بر سنجه‌های مربوط به متغیرهای مستقل، تعداد ۱۶ عمل مجرمانه که بر اساس قوانین کیفری ایران جرم شناخته می‌شوند، گنجانده شده بود. ۱۶ عمل مجرمانه ذکر شده در پرسش‌نامه بر اساس ماهیتشان، ملاحظات حقوقی و نیز پیشینه تحقیق در پنج گروه جرایم خشن، جرایم جنسی، جرایم اخلاقی، جرایم مواد و جرایم اقتصادی تقسیم‌بندی شدند.

۵.۱. تعریف نظری و روش سنجش متغیرهای اصلی تحقیق

جرایم جنسی و اخلاقی: پیدا کردن تعریف واحدی برای جرایم جنسی و اخلاقی که در چارچوب‌های فرهنگی مختلف کاربرد داشته باشد، به‌غایت دشوار است. برخی از اعمال جنسی و غیراخلاقی که در فرهنگ اسلامی جرم پنداشته می‌شوند، در فرهنگ‌های دیگر به‌ویژه فرهنگ غربی جرم نیستند؛ بنابراین جرایم جنسی و اخلاقی را باید با توجه به ارزش‌ها و هنجارهای جامعه تعریف

کرد. از این رو، جرایم جنسی و اخلاقی اعمالی انحرافی خواهند بود که از هنجارهای جنسی و اخلاقی مشروع جامعه تخطی می‌کنند و بر خلاف قوانین مربوط هستند.

از منظر حقوق مدرن، تعریف برخی از اعمال جنسی به‌عنوان جرم و واکنش در برابر آن‌ها مستلزم دخالت حاکمیت در حوزه خصوصی افراد است. در حقیقت به دلیل این‌که بسیاری از جرایم جنسی به‌طور پنهانی انجام می‌گیرد، تلاش برای کشف و اثبات آن‌ها با کنکاش و جستجو در امور شهروندان مرتبط می‌شود. شهروندان معمولاً مایل نیستند حاکمیت در حوزه امور شخصی و پنهانی آن‌ها دخالت کند. این امر ممکن است حکومت را با بحران مشروعیت و مقبولیت مواجه سازد؛ اما از منظری دیگر، شدت یافتن مصادیق بی‌اخلاقی جنسی می‌تواند به گسترش فساد و ازهم‌پاشیدن شیرازه‌های اجتماعی و نهاد خانواده منجر می‌شود. به این خاطر، با وجود رواج فردگرایی و آزادی‌های فردی در عصر مدرن هنوز هم فصلی از قوانین کشورهای توسعه‌یافته به جرایم جنسی و اخلاقی اختصاص دارد.

با این‌که در قانون مجازات اسلامی مجازات‌های قاطع و شدیدی (حدود) برای جرایم جنسی و اخلاقی در نظر گرفته شده است؛ ولی در عمل بنا به دلایلی؛ مثل شرایط اثبات بسیار دشوار، حفظ آبروی افراد، مصالح جامعه اسلامی و واکنش منفی مجامع بین‌المللی اغلب تلاش می‌شود جرایم جنسی و اخلاقی اثبات نشود و یا این‌که مجازات‌های مربوط اعمال نشود. با این همه، وجود مجازات‌های بدنی (اعدام، سنگسار و شلاق) برای جرایم جنسی و اخلاقی در قانون مجازات اسلامی، نشان از سختگیری فرهنگ اسلامی در برابر جرایم مذکور در مقایسه با فرهنگ‌های دیگر است. از سوی دیگر، وقتی در قانون عملی به‌عنوان جرم تعریف شود و مجازات‌های قاطع و ثابتی (مثل سنگسار برای زنانی محصنه) برای آن در نظر گرفته شود؛ ولی در عمل، از مجازات آن‌ها چشم‌پوشی شود (تا حدودی شبیه شرایط فعلی ایران). می‌توان گفت نوعی هنجارشکنی به صورت آمرانه از جانب نظام قضایی اتفاق می‌افتد که در عمل موجب رواج هنجارشکنی در بخش‌های دیگر جامعه و به‌چالش کشیده شدن نظام قضایی است. به این دلیل بررسی نظر مردم نسبت به جدیت و اهمیت جرایم جنسی و اخلاقی در یک کشور مسلمان از اهمیت خاصی برخوردار می‌شود. جرایم جنسی و اخلاقی انتخاب‌شده برای این تحقیق، عبارت‌اند از:

- جرایم جنسی: زنانی محصنه، همجنس‌بازی، زنانی فرد مجرد.

• جرایم اخلاقی: مشروب‌خواری، سقط جنین و توهین.

به غیر از جرایم جنسی و اخلاقی، در این تحقیق مواردی از جرایم خشن، مواد و جرایم اقتصادی برای ارزیابی جدی‌انگاری جرم انتخاب شده بودند.

۲.۵. متغیر وابسته

جدی‌انگاری جرم: مفهوم مذکور روشن می‌کند که افراد جامعه تا چه میزان فعالیت‌های مجرمانه را جدی می‌انگارند و در برابر آن‌ها سخت گیرند. ارزیابی‌کنندگان در ارزیابی جدیت جرم، عوامل زیادی؛ مثل غیراخلاقی بودن و زیان‌بار بودن را در نظر می‌گیرند (ور، ۱۹۸۹: ۷۹۵؛ و رزی و هنری، ۱۹۸۰: ۴۹۲).

تعریف عملیاتی: در این تحقیق برای سنجش جدی‌انگاری یک جرم، علاوه بر توجه به ابعاد نادرستی و زیان‌باری جرایم، از روش اندازه‌گیری شدت مجازات‌های اختصاص یافته توسط پاسخگویان نیز استفاده شده است، همچنین برای سنجش جدی‌انگاری از پاسخگویان خواسته شد که میزان جدی و مهم بودن هر یک از جرایم ذکر شده در پرسش‌نامه با نمره‌ای از یک (به معنی این‌که جرم مذکور اصلاً جدی و مهم نیست) تا ۲۰ (به معنی این‌که جرم مذکور جدی‌ترین و مهم‌ترین جرم ذکر شده در این جاست) مشخص کنند. مقدار ضریب آلفا برای برآورد آزمون پایایی این سنجه ۰/۷۸ بود.

دینداری: در این تحقیق برای سنجش دینداری بر پایه تعریف چندبعدی گلاک و استارک^۱ سنجه-ای متشکل از ۸ گویه به صورت طیف لیکرتی تهیه شده و مقدار ضریب آلفا برای برآورد پایایی این سنجه ۰/۸۱ بوده است.

سطح توسعه‌یافتگی استان محل سکونت: توسعه جریانی پیچیده و چندبعدی است که در ضمن آن جامعه و نهادهایش از وضعیت‌های نامطلوب به سمت وضعیت بهتر حرکت می‌کنند. در این تحقیق، پس از بررسی سطح‌بندی‌های مختلف از سطح‌بندی پوراحمد برای سنجش سطح توسعه‌یافتگی استفاده شده است. این سطح‌بندی توسط پوراحمد پس از بررسی روند تغییرات توسعه‌یافتگی استان‌های کشور در بین سال‌های ۶۵ تا ۸۲ تهیه شده است (پوراحمد، ۱۳۸۳: ۱۵).

1. Glock and Stark's (1965)

رسانه‌های جمعی: رسانه‌ها و وسایلی؛ مثل رادیو، تلویزیون، اینترنت، مطبوعات، کتاب، سینما هستند که پیام را از سازنده پیام به مخاطب منتقل می‌کنند (دادگران، ۱۳۷۴: ۲۱). منظور از رسانه در این تحقیق، ماهواره و اینترنت است. این رسانه‌ها در گروه رسانه‌های فراملی قرار می‌گیرند؛ زیرا عمدتاً وابسته به دولت نبوده و توسط کشورهای خارجی تأمین می‌شوند. میزان استفاده روزانه از ماهواره (شبکه‌هایی که مواضع سیاسی مخالف با جمهوری اسلامی ایران دارند؛ مثل بی‌بی‌سی و صدای آمریکا) و اینترنت (سایت‌هایی که عمدتاً فیلتر هستند؛ مثل فیس‌بوک، تویتر، سایت خبرگزاری‌هایی؛ مثل بی‌بی‌سی و صدای آمریکا) ملاک ارزیابی استفاده از رسانه قرار گرفته است.

جمعیت و نمونه تحقیق: جمعیت این تحقیق تمامی دانشجویان دختر و پسر دانشگاه خوارزمی تهران هستند که در نیمسال اول سال تحصیلی ۹۱-۹۰، ۱۱۵۰۰ نفر بودند از این تعداد ۳۸۰ نفر با استفاده از فرمول کوکران به عنوان نمونه انتخاب شدند. پرسش‌نامه‌ها در پاییز ۹۱ در سطح دانشگاه اجرا شد. در پژوهش حاضر با توجه به ماهیت جمعیت مورد مطالعه از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای استفاده شده است. بعد از برآورد حجم نمونه، بر اساس نسبت دانشجویان دختر و پسر، نسبت دانشجویان در هر دانشکده و نیز نسبت دانشجویان شاغل به تحصیل در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد و دکتری، تعداد نمونه برای هر یک از گروه‌های مذکور استخراج شد.

۶. یافته‌های تحقیق

۶.۱. یافته‌های توصیفی

ویژگی‌های جمعیتی و زمینه‌ای نمونه: از جمعیت مورد مطالعه ۵۸/۲ درصد زن، ۴۱ درصد مرد، ۱۵/۶ درصد متأهل، ۸۴ درصد مجرد، ۷۲ درصد دانشجوی دوره کارشناسی، ۲۷ درصد دانشجوی دوره کارشناسی ارشد یا دکتری ۷۱/۶ بودند. میانگین سنی پاسخگویان ۲۳/۱۲ بود. پایگاه اجتماعی-اقتصادی ۳۸ درصد پاسخگویان در سطح پایین، ۵۳ درصد در سطح متوسط و ۷ درصد در سطح بالا بود. از نظر توسعه‌یافتگی استان محل سکونت ۱۷ درصد پاسخگویان در استان‌های توسعه‌نیافته، ۱۲ درصد در استان‌های کم‌توسعه‌یافته، ۲۷ درصد در استان‌های در حال توسعه و ۴۴ درصد در استان‌های توسعه‌یافته سکونت داشتند.

یافته‌های توصیفی متغیرهای اصلی تحقیق

جدی‌انگاری جرم: میانگین جدی‌انگاری برای همه جرایم ۷۷,۶ بوده است. این مقدار برای انواع جرایم به این شرح بوده: جرایم خشن ۸۶,۵ جرایم مواد ۸۵,۱ جرایم اقتصادی ۷۷,۳ جرایم جنسی ۷۷ و جرایم اخلاقی ۶۲ بود. در کل میزان جدی‌انگاری برای جرایم جنسی و اخلاقی در حدود ۷۰ از ۱۰۰ بود. این رقم نشان می‌دهد که جدی‌انگاری پاسخگویان در برابر جرایم مذکور بیشتر از سطح متوسط بوده و تقریباً زیاد است.

در جدول (۱) میانگین نمرات ابعاد مختلف جدی‌انگاری و نیز ترکیب آن‌ها ارایه شده است. در ادامه در مورد اطلاعات جدول توضیح داده خواهد شد.

جدول ۱- میانگین‌های مربوط به ابعاد سه‌گانه جدی‌انگاری جرم (نادرست‌پنداری، زیان‌بارپنداری و شدت)

گروه جرایم	عنوان جرم	نادرست-پنداری	زیان‌بارپنداری	میانگین شدت	میانگین جدی‌انگاری	آلفا	میانگین کل
جرم جنسی	قتل عمد	۱۹/۲۷	۱۹/۱۸	۱۸/۲۴	۱۸/۹	۷۴	۱۵/۶۸
	تجاوز به عنف	۱۹/۱۱	۱۹/۲۱	۱۶/۸۷	۱۸/۴		
	قتل ناموسی	۱۴/۶۵	۱۴/۶۵	۱۲/۷۲	۱۴		
	ضرب و جرح	۱۵/۷۸	۱۵/۱۹	۱۰/۵۷	۱۳/۸۴		
	قتل غیر عمد ۱	۱۵/۷۸	۱۷/۴۳	۱۱/۸۹	۱۴/۸۴		
	قتل غیر عمد ۲	۱۳/۲۲	۱۵/۴۵	۱۲/۱۷	۱۳/۶۱		
	آدم‌ربایی	۱۷/۹۲	۱۷/۲۱	۱۳/۵۹	۱۶/۲۴		
جرم جنسی و اخلاقی	زناى محصنه مرد	۱۷/۶۴	۱۷/۱۵	۱۳/۵۸	۱۶/۱۲	۹۰	۱۳/۸۷
	زناى محصنه زن	۱۷/۷۵	۱۷/۵	۱۳/۹۷	۱۶/۳۹		
	زناى مرد مجرد	۱۳/۸۹	۱۳/۴۷	۹/۸۷	۱۲/۴۱		
	زناى زن مجرد	۱۲/۰۷	۱۱/۳۴	۱۰	۱۲/۹۳		
	همجنس‌بازى مرد	۱۵/۳۴	۱۳/۹۱	۱۰/۳۸	۱۳/۲۱		
	همجنس‌بازى زن	۱۴/۵۷	۱۳/۱۶	۹/۱۷	۱۲/۳		
جرم اقتصادی و مالی	اختلاس	۱۷/۳۹	۱۶/۷۵	۱۱/۷۸	۱۵/۳۴	۷۰	۱۳/۷
	کلاهبرداری	۱۳/۰۵	۱۶/۹۳	۱۱/۸۲	۱۵/۳۱		
	ارشاء	۱۶/۶۲	۱۵/۵	۱۱/۱۲	۱۴/۴۲		
	دزدی	۱۳/۰۵	۱۱/۶۱	۸/۲۸	۱۰/۹۸		

		۱۲/۳۳	۸/۵۱	۱۴/۳۵	۱۴/۰۱	گران‌فروشی	
۱۵/۵۶	۵۹	۱۳/۵	۱۰/۹۴	۱۴/۸۵	۱۴/۷۲	جعل اسکناس	سارقان
		۱۶/۹۲	۱۴/۶۵	۱۷/۸۷	۱۷/۶۶	جاسوسی	
		۱۴/۵۷	۱۱/۸۹	۱۵/۷۹	۱۶/۰۳	سرقت مسلحانه	
		۱۶/۱۱	۱۳/۳۸	۱۸/۲۸	۱۶/۶۷	قاچاق مواد مخدر ۱	
		۱۷/۱۱	۱۴/۹۸	۱۸/۴۴	۱۷/۹۲	قاچاق مواد مخدر ۲	
۱۱/۶۵	۶۶	۱۱/۶۴	۸/۳۸	۱۳/۵	۱۳/۰۵	مشروب‌خواری	سارقان
		۷/۳۵	۳/۸۲	۹/۲۱	۹/۰۲	بی‌حجابی	
		۹/۹۲	۵/۶۷	۱۵/۱۹	۱۵/۷۸	توهین	
		۱۴/۹۲	۱۰/۹۷	۱۶/۳۸	۱۷/۴۱	تهمت زنا	
		۱۱	۸/۷۳	۱۱/۵	۱۳/۰۸	سقط جنین	
		۱۴/۹۷	۱۰/۹۲	۱۷/۰۵	۱۶/۹۵	شهادت دروغ	
		۱۰/۹۶	۷/۱۱	۱۵/۶۷	۱۵/۴۵	سرعت غیرمجاز	سارقان
		۱۱/۳۵	۸/۳۱	۱۲/۴	۱۳/۳۵	جیب‌بری	
		۱۴/۸۴	۱۱/۸	۱۶/۰۴	۱۶/۶۵	جعل اسناد	
		۶/۸۹	۴/۳۵	۷/۶۵	۷/۷۷	ارتداد	
		۱۳	۷/۹۲	۱۵/۶۷	۱۵/۴۵	عدم پرداخت نفقه	
		۱۱/۵	۷/۷۵	۱۲/۶	۱۴/۱۳	تخریب اموال دیگران	

شدت مجازات‌های اختصاص یافته یکی دیگر از عناصر سه‌گانه تشکیل دهنده جدی‌انگاری جرم است که در جدول (۲) آمده است.

جدول ۲- میانگین شدت برای گروه‌های جرایم

نوع جرایم	میانگین	کمترین	بیشترین	دامنه تغییر	انحراف معیار
خشن	۱۳/۷۲	۷/۷۹	۱۸/۴۳	۱۰/۶۴	۱/۹۸
امنیتی	۱۳/۱۷	۴/۳۱	۱۹/۲۳	۱۴/۹۲	۲/۵۴
جنسی	۱۱/۱۵	۱	۱۹/۹	۱۸/۹	۴/۷۷
اقتصادی	۱۰/۳۱	۵/۸۲	۱۶/۱۲	۱۰/۳۱	۱/۹۷
اخلاقی	۸/۰۸	۲/۶۴	۱۵/۲۷	۱۲/۶۳	۲/۲۶
همه جرایم	۱۰/۵	۵/۷۵	۱۵/۳	۹/۵۵	۱/۷۶

در این قسمت اطلاعات مربوط به شاخص کلی جدی‌انگاری می‌رسد. نمرات جدی‌انگاری برای گروه‌های جرایم در جدول (۳) ارائه شده است.

جدول ۳- رتبه‌بندی گروه‌های جرایم بر اساس نمره جدی‌انگاری

نوع جرایم	میانگین	میانگین از ۱۰۰	کمترین	بیشترین	دامنه تغییر	انحراف معیار
خشن	۱۵/۶۸	۷۳	۷/۳۷	۱۹	۱۱/۶۷	۱/۸
امنیتی	۱۵/۵۶	۷۲	۴/۱۷	۱۹/۵۶	۱۵/۳۹	۲/۲
جنسی	۱۳/۸۷	۶۴	۱	۱۹/۹۷	۱۸/۹۷	۴/۲
اقتصادی	۱۳/۷	۶۶	۸/۲۳	۱۸/۷۱	۱۰/۴۷	۲/۱
اخلاقی	۱۱/۶۵	۵۶	۵	۱۷/۳۱	۱۲/۲۷	۲/۵
همه جرایم	۱۳/۶	۶۶	۷/۳۶	۱۷/۵۱	۱۰/۱۴	۱/۹

میانگین نمره جدی‌انگاری پاسخگویان برای همه جرایم ۱۳,۶۰ است؛ همانند سایر مطالعات جدی‌انگاری در این پژوهش نیز پاسخگویان جرایم خشن (قتل عمد و غیرعمد، آدم‌ربایی، ضرب و جرح، تجاوز به عنف و قتل ناموسی) را در رتبه اول از نظر جدیت قرار داده‌اند.

دینداری: میانگین شاخص دینداری ۶۱ نشان می‌دهد میزان دینداری پاسخگویان تقریباً در حد بالایی است. میزان دینداری ۵۶ درصد دانشجویان در سطح بالا، ۳۶ درصد در سطح متوسط و ۷ درصد در سطح پایین است.

میزان استفاده از رسانه فراملی: میانگین میزان استفاده روزانه از ماهواره برای دانشجویان ۴۵ دقیقه و میانگین استفاده از سایت‌های اینترنتی (فیس‌بوک، توئیتر، بی‌بی‌سی و صدای آمریکا) ۲ ساعت و ۲۴ دقیقه بوده است. ۳۸ درصد اعضای نمونه اظهار داشتند از ماهواره استفاده نمی‌کنند. ۲۴ درصد نیز اظهار کردند از سایت‌های اینترنتی مورد نظر تحقیق استفاده نمی‌کنند. با توجه به یافته‌ها می‌توان گفت که در مجموع، میزان استفاده ۴۴ درصد پاسخگویان از رسانه‌های مورد نظر در سطح پایین، ۳۹ درصد در سطح متوسط و ۱۷ درصد در سطح بالا است.

۲.۶. یافته‌های تبیینی

در جدول (۴)، نتایج آزمون همبستگی و سطح معنی‌داری برای رابطه متغیرهای مستقل با متغیر وابسته (جدی‌انگاری جرایم جنسی و اخلاقی) ارائه شده است.

جدول ۴- ضریب همبستگی و معناداری برای رابطه متغیرهای مستقل با وابسته

متغیر	دینداری	سطح توسعه‌یافتگی	استفاده از رسانه فراملی
جدی‌انگاری جرایم جنسی و اخلاقی	۰,۵۱	-۰,۲۹	-۰,۲۳
سطح معنی‌داری	۹۹درصد	۹۹درصد	۹۹درصد

اطلاعات جدول فوق حاکی از آن است که متغیرهایی دینداری، سطح توسعه‌یافتگی استان محل سکونت، مدت سکونت در شهرهای بزرگ، استفاده از رسانه فراملی، رابطه معنی‌داری با میزان جدی‌انگاری جرایم جنسی و اخلاقی دارند. در بین متغیرهای مستقل، دینداری بیشترین رابطه مثبت را با جدی‌انگاری داشته و سبب افزایش آن می‌شود. متغیرهای دیگر؛ مثل سطح توسعه‌یافتگی استان محل سکونت، رسانه فراملی به طرز معنی‌داری جدی‌انگاری جرایم جنسی را کاهش می‌دهند. همچنین نتایج آزمون تی^۱ نشان می‌دهد اختلاف معنی‌داری در بین دو جنس از لحاظ جدی‌انگاری جرایم جنسی و اخلاقی (زنان با میانگین ۷۲ و مردان با میانگین تقریباً ۶۹) وجود دارد؛ بدین نحو که جدی‌انگاری در بین زنان بیش از مردان است، هر چند که این تفاوت در حد ضعیفی است. ضریب اتا برای شدت رابطه ۰/۲۵۱ مقدار $t = ۴/۴۱$ و این رابطه در سطح ۹۹ درصد معنی‌دار است.

تحلیل رگرسیون

برای تعیین اثر هر یک از متغیرهای مستقل در پیش‌بینی پراکندگی تغییرات میزان جدی‌انگاری جرایم جنسی و اخلاقی از آزمون تحلیل رگرسیون استفاده شده که نتایج این تحلیل در جدول (۵) ارائه شده است:

جدول ۵- نتایج تحلیل رگرسیون برای متغیرهای مستقل مرتبط با جدی‌انگاری جرایم جنسی و اخلاقی

متغیر	دینداری	سطح توسعه‌یافتگی	رسانه فراملی	R	ضریب تعیین ^۲
مقدار ضریب بتا	۰/۴۶۷	-۰/۲۹۸	-۰/۱۸۹	۰/۶۱	۰/۳۹
معنی‌داری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰		

1. T test

2. R square

نتایج کنترل متغیرها توسط مدل رگرسیون نشان داد که متغیرهای میزان دینداری، سطح توسعه-یافتگی استان محل سکونت، استفاده از رسانه فراملی به‌تنهایی قادرند که ۳۹ درصد تغییرات جدی-انگاری جرایم جنسی و اخلاقی را پیش‌بینی کنند. در این بین، دینداری بیشترین اثر مثبت و سطح توسعه‌یافتگی استان محل سکونت و رسانه به ترتیب، بیشترین اثر منفی را در تغییرات متغیر وابسته داشت، همچنین شبیه این مدل در رابطه با تأثیر متغیرهای مذکور بر سایر انواع جرایم نیز مشاهده شده است؛ ولی تأثیر دینداری در افزایش جدی‌انگاری جرایم جنسی و اخلاقی بسیار بیشتر از جرایم دیگر بوده است.

در کل می‌توان گفت که هرچه بر نمره فرد در شاخص دینداری افزوده می‌شود بر میزان جدی-انگاری وی در برابر جرایم جنسی و اخلاقی افزوده می‌شود؛ اما با افزایش نمرات فرد در شاخص‌های میزان توسعه‌یافتگی محل سکونت و میزان استفاده از رسانه‌های فراملی از میزان جدی‌انگاری وی در برابر جرایم جنسی و اخلاقی به طرز معنی‌داری کاسته می‌شود؛ به عبارتی دیگر، می‌توان این‌چنین استدلال کرد که دینداری یک متغیر بسیار قدرتمند در پیش‌بینی میزان جدی‌انگاری در برابر جرایم جنسی و اخلاقی است که حتی با وجود تأثیر منفی میزان توسعه‌یافتگی و استفاده از رسانه‌های فراملی بازهم کاهش چندانی در سهم دینداری در پیش‌بینی تغییرات جدی‌انگاری جرایم جنسی و اخلاقی مشاهده نمی‌شود.

۷. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

بررسی دقیق‌تر جدول رتبه‌بندی جرایم و مقایسه آن با پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که پاسخگویان به جرایمی که متضمن پیامدهای زیان‌بار برای افراد هستند و یا خشونت‌بار بوده و چهره خشن و زشتی از جامعه ارایه می‌دهند (قتل و تجاوز جنسی و یا این‌که سلامت جامعه را به خطر می‌اندازند (قاچاق مواد مخدر)، حساسیت بیشتری دارند. جرایم مذکور حتی جدی‌تر از زنا محصنه پنداشته شده‌اند که متضمن آسیب‌های آشکار و نهان زیادی برای نهاد خانواده است. جدول رتبه‌بندی گروه‌های جرایم نشان از آن دارد که جرایم جنسی و اخلاقی با این‌که در ناخودآگاه مذهبی ایرانیان قبح ذاتی دارد؛ ولی در آخرین رتبه از نظر جدیت و اهمیت قرار گرفته‌اند. با این‌که این جرایم برای

مسلمانان جدی هستند؛ ولی به نظر می‌رسد امروزه در اثر ترویج ارزش‌های مدرن در رسانه‌ها و گسترش شهرنشینی، دغدغه‌های دیگری برای افراد مطرح شده که بر اساس آن، توجه به پیامدهای عینی انحرافات و جرایم بیشتر شده است تا ارزیابی ارزشی و اخلاقی آن‌ها. این امر به‌عنوان یک مسأله اجتماعی و فرهنگی نیازمند بحث بیشتری است که در ادامه به آن پرداخته خواهد شد.

رتبه‌بندی جرایم و مقایسه با پژوهش‌های قبلی: با توجه به نمرات جدی‌انگاری برای گروه‌های مختلف جرایم می‌توان گفت که جرایم جنسی در رتبه چهارم و جرایم اخلاقی در رتبه پنجم در بین پنج گروه از جرایم قرار می‌گیرند. در بین ۱۶ جرم انتخاب‌شده در این مقاله، زنا محصنه با نمره جدی‌انگاری ۸۷,۵ در رتبه چهارم بعد از جرایم قتل عمد با نمره ۹۶,۲ تجاوز جنسی ۹۵,۳ و قاچاق و فروش کراک و شیشه با نمره جدی‌انگاری ۸۷,۷ قرار می‌گیرد. بعد از زنا محصن در جدول رتبه-بندی جرایم، جرایم اقتصادی (اختلاس و رشوه‌خواری) و قاچاق تریاک قرار گرفته است. توهین به-عنوان یک جرم غیراخلاقی در رتبه هشتم با نمره ۷۸ قرار دارد. در بین ۱۶ جرم مشروب‌خواری با ۶۳ و بی‌حجابی با نمره جدی‌انگاری ۴۲ آخرین رتبه جدول جدی‌انگاری را تشکیل می‌دهند.

این رتبه‌بندی با رتبه‌بندی‌های انجام‌گرفته در جوامع اسلامی (ایوانز و اسکات، ۱۹۸۴؛ اسکات و التاقب، ۱۹۸۵ و سراج زاده، ۲۰۰۲) اختلاف دارد. چنین رتبه‌بندی تا حدودی به نتایج مشاهده‌شده در پژوهش‌های جوامع غیرمسلمان شباهت دارد (رجوع شود به وان و همکاران، ۲۰۰۲؛ و روزن مرکل، ۲۰۰۱)؛ اما از لحاظ میزان نمره‌ای که پاسخگویان به جدیت جرایم داده‌اند، شباهت‌هایی بین مطالعه و تحقیق اسکات و التاقب (۱۹۸۵) و سراج زاده (۲۰۰۲)، مشاهده می‌شود. پاسخگویان مسلمان در پژوهش‌های مذکور، جدی‌انگاری بالایی را از خود در برابر انواع جرایم به‌ویژه جرایم جنسی و اخلاقی نشان داده‌اند. در تحقیق حاضر نیز جدی‌انگاری پاسخگویان در برابر همه جرایم و نیز جرایم جنسی و اخلاقی بالاتر از متوسط بوده است. این نشان می‌دهد که مسلمانان حتی در مقام یک دانشجو در برابر جرایم سختگیرند.

همچنان‌که دلالت‌های نظری و تجربی می‌گویند جدی‌انگاری جرم، پدیده ثابتی نیست. نتایج این تحقیق وجود چنین پدیده‌ای را تأیید کرد. جدی‌انگاری جرایم جنسی و اخلاقی تحت تأثیر باورداشت‌های مذهبی، میزان استفاده از رسانه‌ها و سطح توسعه جامعه تغییر می‌کند. در این بین میزان

دینداری موجب می‌شود که افراد، نگرش‌های سخت‌گیرانه‌تری نسبت به جرایم، به‌ویژه جرایم جنسی و اخلاقی پیدا کنند. این یافته از دلالت نظری کارکردگرایان به‌ویژه دورکیم حمایت می‌کند. اسلام چارچوب مشخصی برای رفتار جنسی طراحی کرده است و هر گونه تجاوز از این چارچوب‌ها را نه تنها ضداخلاقی می‌پندارد؛ بلکه به‌عنوان اعمال خلاف عفت عمومی به‌شدت مجازات می‌کند. در شرع اسلام اعمالی؛ مثل زنا و همجنس‌بازی قبیح ذاتی دارند و مستوجب مجازات حد گشته‌اند. اگر این جرایم به ثبوت برسند، قاضی راه دیگری جز مجازات آن‌ها ندارد. این امر با نظر دورکیم در رابطه با این‌که ماهیت جرم را وجدان جمعی تعیین می‌کند نه پیامدهای عینی جرم، همخوانی دارد. افکار عمومی جوامع مسلمان نیز تحت تأثیر قانون مجازات اسلامی کمترین میزان تساهل را در برابر جرایم جنسی و اخلاقی دارد. یکی از دلایل نگرش‌های سخت‌گیرانه در جوامع اسلامی را می‌توان در فرآیند جامعه‌پذیری افراد جست. در طی فرآیند جامعه‌پذیری دینی به‌ویژه آن‌چنان که ووثنوا^۱ (۱۹۹۹) می‌گوید، به‌ویژه در دوران اولیه کودکی (به نقل از مک کرگور^۲، ۲۰۰۸: ۴۳۵)، ارزش‌ها و هنجارهای دینی در افراد درونی می‌شوند و نگرش‌ها و کنش‌های بعدی به‌شدت تحت تأثیر این باورداشت‌ها قرار می‌گیرند. خودپنداره ایدئولوژیک^۳ که در سایه تعلیمات مذهبی شکل می‌گیرد، میزان جدی-انگاری افراد را تحت تأثیر قرار می‌دهد (السورث و زُر^۴، ۱۹۸۳). حتی این خودپنداره می‌تواند انواع متفاوتی از جدی‌انگاری را به وجود آورد. به نظر روزن مرکل (۲۰۰۱)، افرادی که از میزان بالای دینداری برخوردارند، در ارزیابی جدیت جرایم تمایلی به تفکیک بعد غیراخلاقی بودن و زیان‌بار بودن جرم از همدیگر ندارند و همه جرایم را به نوعی غیراخلاقی می‌دانند.

به زعم دورکیم در نتیجه افزایش تمایز و پیچیده‌شدن تقسیم کار از قدرت وجدان جمعی کاسته می‌شود (دورکیم، ۱۳۸۴). در نتیجه، افراد کمتر از زاویه ارزش‌های مشترک به پدیده‌های اجتماعی نگاه می‌کنند. در واقع، با قدرت یافتن وجدان‌های فردی افراد بیشتر دوست دارند بر اساس ارزش‌ها و منافع فردی به پدیده‌های مختلف به‌ویژه جرایم بنگرند (ور، ۲۰۰۲)؛ بنابراین با افزایش سطح توسعه،

1. Wuthnow
2. Carol Ann MacGregor
3. ideological self-image
4. Ellsworth and Ross

گسترش رسانه‌ها و در نتیجه، افزایش حجم اطلاعات نگرش‌ها و رویکردهای متفاوتی در رابطه با جرایم، به‌ویژه جرایم اخلاقی پدید می‌آید. نتایج این تحقیق نشان داده است که با وجود قدرت بالای باورداشت‌های مذهبی در تعیین میزان جدی‌انگاری جرایم جنسی و اخلاقی، سطح توسعه‌یافتگی و رسانه‌ها در این فرآیند بی‌تأثیر نیستند. فرآیندهای توسعه را نمی‌توان الزاماً به ساختارهای فیزیکی و عینی ختم کرد؛ بلکه بخش مهمی از توسعه اجتماعی و فرهنگی در حوزه افکار، نگرش‌ها و ارزش‌ها رخ می‌دهند (ازکیا، ۱۳۸۴: ۴۷). از سوی دیگر، وجود حجم و تراکم بالای اخلاقی در جوامع توسعه‌یافته در نتیجه گسترش ساختارهای شغلی، حمل‌ونقل و فضاهای عمومی، تساهل بیشتر در مناسبات اجتماعی را مطالبه می‌کند. بعید نیست که افراد در جوامع توسعه‌یافته‌تر بسیاری از اعمالی را که در جوامع سنتی جرم محسوب می‌شوند، جرم ندانند و با مربوط‌ساختن آن‌ها به حوزه خصوصی با کیفردهی‌شان مخالفت کنند.

در دنیای امروز رسانه‌ها مهم‌ترین منبع اطلاعات و آگاهی به شمار می‌روند. به نظر بر ساخت-گرایان رسانه‌ها با ارایه گزارش‌ها، مطرح‌ساختن بحث‌ها، ادعاها و حمایت یا مخالف از آن‌ها نقش زیادی در شکل‌دادن به آگاهی متعارف دارند (لوزیک، ۱۳۸۸). با این کار رسانه‌ها مرزهای اخلاقی و نگرش‌های سنتی مربوط به جرایم مختلف، به‌ویژه جرایم اخلاقی و جنسی را به چالش می‌کشند. در این تحقیق مشاهده شده است که استفاده از رسانه‌های فراملی (ماهواره و اینترنت) موجب کاهش جدی‌انگاری انواع جرایم و به‌ویژه جرایم جنسی و اخلاقی می‌شود. رسانه‌ها انتقال‌دهنده پیام‌هایی در مورد جرایم و مجازات‌ها هستند که ریشه در جو سیاسی-قضایی خاصی دارند (جیانوئی، ۲۰۰۹)؛ برای نمونه، گاه در شبکه‌های ماهواره‌ای (مثل بی‌بی‌سی و صدای آمریکا) نگرش‌ها و رویکردهای متفاوتی در رابطه با برخی اعمال (مثل انحرافات جنسی) مطرح می‌شوند که با رویکردهای نظام کیفری در تضاد هستند. این پیام‌ها می‌توانند بر نحوه نگرش افراد به اعمال مجرمانه و روش‌های برخورد با آن‌ها تأثیر شگرفی بگذارند، همچنین اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی؛ مثل فیس‌بوک زمینه مناسبی برای اشاعه ارزش‌ها و نگرش‌های سکولار و غیردینی در رابطه با جرایم جنسی و اخلاقی پدید می‌آورند. در نتیجه این فرآیند، استفاده از رسانه‌های فوق به کاهش قدرت تفاهم‌ها و

التزام‌های سستی در رابطه با جرایم جنسی و اخلاقی منجر می‌شود و جدی‌انگاری افراد را در زمینه جرایم جنسی و اخلاقی کمتر می‌کند.

در کل با توجه به یافته‌های این تحقیق و مقایسه با مطالعات دیگر، می‌توان چنین نتیجه گرفت که با وجود تأثیر متغیرهای مدرن (سطح توسعه‌یافتگی، رسانه‌ها و ارتباطات) هنوز نگرش‌های ایرانیان به عنوان افرادی مسلمان نسبت به جرایمی که بر حسب ارزش‌های اجتماعی تعدی از هنجارهای متعارف جنسی و اخلاقی پنداشته می‌شوند، همراه با جدی‌انگاری بالایی است، همچنین بخش بزرگی از این جدی‌انگاری در نتیجه حضور پررنگ دین در جامعه و سیاست قضایی کشور است؛ ولی با وجود این تأثیر متغیرهایی؛ مثل سطح توسعه و رسانه‌ها و ارتباطات در نگرش به جرایم غیرقابل چشم‌پوشی است.

بر اساس یافته‌های پژوهش، پیشنهاد می‌شود از آن‌جا که وجود مجازات‌های سنگین برای برخی جرایم هم موجب افزایش جدی‌انگاری مردم می‌شود و هم ممکن است به اختلاف بین افکار عمومی و نظام کیفری منجر شود، بهتر است با مطالعات تاریخی و اجتماعی ریشه‌های فقهی و دینی این کیفرها (مثل مجازات بدنی) مورد واکاوی قرار گیرد. به لحاظ کاربردی پیشنهاد می‌شود به بررسی منظم جدی‌انگاری همه جرایم، به‌ویژه جرایم جنسی و اخلاقی و مقایسه آن با مطالعات انجام‌شده در جوامع دیگر همت گماشته شود، همچنین سازمان‌هایی؛ مثل پلیس می‌توانند با استفاده از نتایج این پژوهش‌ها، گروه‌هایی را که در معرض خطر وقوع جرم یا برخوردهای شدید با جرایم هستند، شناسایی کنند. بی‌تردید وقتی گروه‌هایی که در برابر جرایم؛ مثلاً جرایم جنسی و اخلاقی، جدی‌انگاری بالایی دارند، بیشتر مستعد این هستند که به افراد برچسب مجرم جنسی یا اخلاقی بزنند و دور از انتظار نیست که خود به دنبال مجازات فرد متهم بر آیند. این امر به خشونت و افزایش ناامنی در جامعه دامن می‌زند. از سوی دیگر، کاهش جدی‌انگاری نسبت به برخی جرایم؛ مثل جرایم ضد-امنیتی، اقتصادی و اداری در بین گروه‌های خاصی؛ مثل کارمندان دولت می‌تواند به افزایش جرم و تخریب ساختارهای اقتصادی و سیاسی کشور منجر شود. بنا به دلایل فوق و دلایلی که بحث در مورد آن‌ها از حوصله این مقاله خارج است، پیشنهاد می‌شود نهادهای پژوهشی و علمی و سازمان-

های دولتی؛ مثل پلیس و دادگستری به اجرای پژوهش‌های جدی‌انگاری جرم، اهتمام بیشتری نشان دهند.

کتاب‌نامه

۱. ازکیا، مصطفی و غفاری، غلامرضا. (۱۳۸۴). *جامعه‌شناسی توسعه*. تهران: انتشارات کیهان.
۲. پوراحمد، احمد؛ حبیبی، کیومرث و زندی بختیاری، پروانه. (۱۳۸۳). «بررسی روند تغییرات توسعه‌یافتگی استان‌های کشور (دوره زمانی ۶۵ تا ۸۲)». *مجله نامه پژوهش فرهنگی*. دوره جدید. شماره ۹. صص ۲۱-۳.
۳. جواهری، فاطمه؛ سراج زاده، حسین و میروقتشلاق، فریق. (۱۳۸۹). «اعتیاد به مثابه بیماری، نگرش نمونه‌ای از ساکنان شهر تهران به بیمار انگاری اعتیاد». *فصل‌نامه بررسی مسائل اجتماعی ایران*. شماره ۴. ص ۱۷.
۴. دادگران، محمد. (۱۳۷۴). *مبانی ارتباط جمعی*. تهران: انتشارات فیروزه
۵. دورکیم، امیل. (۱۳۸۴). *دریازه تقسیم کار اجتماعی*. ترجمه علی باقر پرهام. تهران: نشر مرکز.
۶. لوزیک، دانیلین. (۱۳۸۸). *نگرشی نو در تحلیل مسائل اجتماعی*. ترجمه سعید سعید فر. تهران: موسسه انتشارات امیرکبیر.
۷. منصور، جهانگیر. (۱۳۸۳). *قانون مجازات اسلامی*. تهران: موسسه انتشارات آگاه.
8. Ball, Carolyn. (2001). "rural perceptions of crime". *Journal of contemporary criminal justice*. Vol. 17. No. 1. Pp 37-48 .
9. Bnaks, Mark. (2005). "Spaces of Insecurity: Media and fear of crime In A Local context". *the journal of Crime, Media and Culture*. Vol. 1. No.3. pp 36-57.
10. Carroll, S. John and Payne, W. John. (1977). "Crime seriousness, recidivism risk, and causal attributions in judgments of prison term by students and experts". *Journal of Applied Psychology*. Vol. 62. No. 5. pp 595-602.
11. Durrant, E. Joan. (1996). *The Swedish Ban on Corporal Punishment: Its History and Effects. From Family Violence Against Children: A Challenge for Society*. Berlin: New York.
12. Evans, S.S. and Scott, J.E. (1984). "The Seriousness of Crime Cross-Culturally". *Criminology*. 22 (1). pp 39-59 .
13. Ghassemi, Ghassem. (2009). "Criminal Punishment in Islamic Societies: Empirical Study of Attitudes to Criminal Sentencing in Iran". *European Journal of Crime Policy Resource*. Vol. 2. No. 15. pp 159-180.

14. Herzog, S. (2004). "Differential Perception of the Seriousness of Male Violence against Female Intimate Partners, among Jews and Arabs in Israel". *Journal of International Violence*. Vol. 1. No. 19 (8). pp 891-900.
15. Jianwei, Zuo. (2009). "The Influence of Public Opinion on the Application of the Death Penalty". *Chinese Sociology and Anthropology*. Vol. 41. No. 4. pp 80-88.
16. Levi, M. and Jones, S. (1985) "Public and Police perceptions of crime seriousness in England and Wells". *The British Journal of Criminology*. Vol. 25. pp 234-250.
17. MacDonald, J. (2007). "A developmental approach for measuring the seriousness of Crimes". Department of Criminology University of Pennsylvania, McNeil Building Suite .
18. McKendrick, N; Brewer, J and Plumb J. H. (1983). *The Birth of a Consumer Society*. London: Hutchinson.
19. Newman. (1976) *Comparative deviance; perception and law in six cultures*. Elsevier North-Holland. Inc52 Vanderbilt Avenue New York. NY 10017 United States.
20. Phoebe Ellsworth, C and Ross, Lee. (1983). "Public Opinion and Capital Punishment: A Close Examination of the Views of Abolitionists and Retentionists". *Journal of Crime & Delinquency*. vol. 29. no. 1. pp 116-169.
21. Piquero, N. L. Carmichael, S. and Piquero A. R. (2009). "Assessing the Perceived Seriousness of White-Collar and Street Crimes". *Journal of Criminology*. Vol. 9. No. 2. pp 145-164.
22. Rosenmerkel, S, P. (2001). "Wrongfulness and harmfulness as components of seriousness of white-collar offenses". *Journal of contemporary criminal justice*. Vol. 17. No 4. pp 308-327.
23. Rossi, P.H. and Henry, J.P. (1980). "Seriousness: A Measure for All Purposes?", in M.W. Klein and K.S. Tielmann (eds) *Handbook of Criminal Justice Evaluation*. pp 489-505.
24. Sellin, Thorsten and Marvin E. Wolfgang. (1964). *The Measurement of Delinquency*. New York: John Wiley & Sons .
25. Serajzadeh, S. H. (2008). "Social Determinants of the Seriousness of Crime: An Examination of a Muslim Sample". *The journal of Social Compass*. Vol. 55. No. 4. pp 541-560.

26. Warr, M. (1986). "What Is the Perceived Seriousness of Crime? a mail survey of Dallas residents". *Sociology 46b--Assignment 1. Criminology: An Interdisciplinary Journal*. Vol. 27. No. 4. pp 795-821.
27. Warr, M. (2000). "Fear of Crime in the United States: Avenues for Research and Policy". *The Journal of criminal justice*. Vol. 4. pp 451-489.
28. Williams, Robert L; Oh, Eun J; Bliss, Stacy L. (2007). "Christian Conservatism and Prominent Sociopolitical Values". *Journal of Religion & Society*. Vol. 9. pp 348-376.
29. Wullemin, D; Richardson, B and Moore, D. (1986). "Ranking of crime seriousness in Papua New Guinea, The effects of urbanization". *Journal of Cross-Cultural Psychology*. 17. PP 29- 44.

پیوست

متغیر وابسته و ابعاد آن

جدی‌انگاری جرم ۱

مفهوم جدی‌انگاری یا جدی‌پنداری جرم یک مفهوم پیچیده و چندبعدی است که به راحتی نمی‌توان آن را تعریف کرده و اندازه‌گیری کرد. این مفهوم نشانگر میزان اهمیت، جدیت و شدت یک عمل مجرمانه برای اعضای جامعه است؛ به عبارتی، این مفهوم روشن می‌کند که اعضای یک جامعه تا چه میزان فعالیت‌های مجرمانه را جدی می‌انگارند و در برابر آن‌ها سختگیرند و یا برعکس، از خود بردباری نشان می‌دهند، همچنین جدی‌انگاری جرایم نشان می‌دهد که مردم تا چه اندازه نوع، شدت و شکل مجازات‌های ذکرشده در قوانین را برای جرایم منصفانه و مناسب می‌دانند و به چه شکلی از مجازات‌ها گرایش دارند.

باید توجه داشت قضاوت‌های ارزیابی‌کنندگان از جدیت یک عمل مجرمانه تحت تأثیر ابعاد خاصی از عمل مجرمانه و شرایط آن قرار می‌گیرد (ور، ۱۹۸۹: ۷۹۵). به همین دلیل تعریف و تعیین حوزه مفهومی جدی‌انگاری بسیار دشوار به نظر می‌رسد. در این بین دو بعد نادرست‌پنداری و زیان‌بارپنداری یک عمل مجرمانه بیشتر مورد توجه ارزیابی‌کنندگان قرار می‌گیرد، همچنین می‌توان از طریق شدت و نوع مجازات‌هایی که پاسخگویان برای یک جرم اختصاص می‌دهند، میزان جدی‌انگاری جرم آن‌ها را معین کرد. در این تحقیق برای سنجش جدی‌انگاری یک جرم علاوه بر توجه به ابعاد نادرستی و زیان‌باری جرایم از روش اندازه‌گیری شدت مجازات‌های اختصاص یافته توسط پاسخگویان نیز استفاده شده است.

1. perceived seriousness of crime

نادرست‌پنداری عمل مجرمانه^۱

برای این‌که عملی مجرمانه به نظر برسد و سرزنش مردم را برانگیزاند، وجود میزانی از توافق ارزشی و هنجاری در بین آن‌ها در رابطه با مجرمیت عمل ضروری به نظر می‌رسد. وقتی اعضای یک جامعه بیشتر تحت تأثیر هنجارهای جمعی و ارزش‌های اجتماعی قرار گیرند، بیشتر احتمال می‌رود که جرایم را نادرست یا غیراخلاقی در نظر بگیرند. در کل، توجه به این بعد از جرایم، توجه به وزن اخلاقی آن‌ها در رابطه با نظم هنجاری و ارزش‌های حاکم بر یک جامعه است که بر میزان جدی‌انگاری جرایم مؤثر واقع می‌شود (مارک و، ۱۹۸۹ به نقل از روزن مرکل، ۲۰۰۱: ۳۱۰)؛ بنابراین جرایمی که بیشترین انحراف را از هنجارهای اجتماعی داشته باشند، جرایمی جدی‌تر یا شدیدتر تلقی خواهند شد و به عنوان اعمالی غیراخلاقی، شایسته مجازات‌های سنگین‌تری در نظر گرفته می‌شوند.

زیان‌بارپنداری عمل مجرمانه^۲

بعد دیگری از عمل مجرمانه که ارزیابی جدید جرایم را تحت تأثیر قرار می‌دهد، زیان‌بار یا آسیب‌زا بودن یک عمل مجرمانه است. این ارزیابی نشان می‌دهد که افراد تا چه اندازه از زیان رسیده به اشخاص و دارایی‌ها نگران هستند. به گفته مارک و (۱۹۸۹)، کسانی که جرایم را بیشتر خطرناک می‌دانند تا نادرست، به درک خود از زیان‌باری بیشتر یک جرم اهمیت می‌دهند (روزن مرکل، ۲۰۰۱: ۳۱۰). در این صورت افراد بیشتر از آن‌که تحت تأثیر نظام ارزشی و هنجاری حاکم بر جامعه باشند، به موارد عینی‌تری؛ چون آسیب‌های جسمی و مالی توجه دارند.

شدت مجازات‌های اختصاص یافته

این امکان وجود دارد که نگرش مردم یک جامعه نسبت به مجازات مناسب هر جرم با مجازات‌های ذکر شده در قانون متفاوت باشد. افزایش این فاصله به معنی کاهش مشروعیت اجتماعی نظام قضایی خواهد بود و در این صورت دوام آن با خطر مواجه خواهد شد (دورکیم، ۱۳۸۴: ۷۳). امروزه نظام‌های قضایی بسیاری از کشورهای جهان مایلند از نگرش‌های مردم در رابطه با تناسب مجازات‌ها و جرایم آگاهی یابند. در واقع، مجازات‌ها در صورتی مؤثر خواهند بود که از نظر جامعه متناسب‌تر باشند. ممکن است شدت و نوع مجازات‌های پیشنهادی مردم برای جرایم با شدت و نوع مجازات‌های ذکر شده در قانون متفاوت باشد، همچنین این امکان وجود دارد که مردم اشکال متفاوتی از مجازات را برای جرایم در نظر بگیرند.

1. perceived wrongfulness of crime
2. perceived harmfulness of crime

از طریق محاسبه شدت مجازات‌های اختصاص یافته توسط پاسخگویان به جرایم، می‌توان میزان جدیت جرایم در نزد آن‌ها را مشخص کرد و نیز با محاسبه فراوانی اشکالی از مجازات‌ها که مردم آن‌ها را متناسب می‌دانند، می‌توان به تفاوت‌های موجود بین نظر مردم و مجازات‌های مطرح شده در قانون پی برد.

تعریف عملیاتی جدی‌انگاری جرم

در این تحقیق منظور از جدی‌انگاری یا جدی‌پنداری جرم میانگین نمراتی است که از ارزیابی موارد زیر به دست می‌آید:

نمره‌ای که از ارزیابی میزان نادرست یا غیراخلاقی به نظر رسیدن یک عمل مجرمانه به دست می‌آید.

نمره‌ای که از ارزیابی میزان زیان‌بار یا آسیب‌زا به نظر رسیدن یک عمل مجرمانه به دست می‌آید.

شدت مجازاتی که پاسخگویان به هریک از مجازات‌ها اختصاص می‌دهند.

گرچه با توسل به هریک از روش‌های فوق می‌توان میزان جدی‌انگاری یک جرم خاص را از نظر پاسخگویان تعیین کرد؛ ولی ترکیب این روش‌ها می‌تواند برآورد مناسب و کامل‌تری از جدی‌انگاری جرم به دست دهد؛ برای نمونه، سؤالات جدول (۳-۱) ضمن تعیین کردن ابعاد سه‌گانه جدی‌انگاری، نمره کلی جدی-انگاری را برای جرایم سقط جنین و قتل مشخص می‌کنند.

جدول ۳-۱- نمونه‌ای از پرسش‌های مربوط به جدی‌انگاری جرم

جرم	فعالیت مجرمانه	میزان نادرستی از ۱ الی ۲۰	میزان زیان‌باری از ۱ الی ۲۰	مجازات پیشنهادی شما
سقط جنین	پزشکی به صورت غیر قانونی عمل سقط جنین انجام می‌دهد.			
قتل عمد	فردی عمداً و با نقشه قبلی فرد دیگری را به قتل می‌رساند.			

در این روش از پاسخگو خواسته می‌شود میزان نادرستی یک عمل مجرمانه را با نمره‌ای از ۱ تا ۲۰ مشخص کند. بدین ترتیب که مشخص سازد از نظر وی عمل مورد نظر تا چه اندازه نادرست، غیراخلاقی و برخلاف هنجارهای اجتماعی است. به عملی که فکر می‌کند اصلاً نادرست نیست یا جرم محسوب نمی‌شود، نمره ۱ و به عملی که فکر می‌کند خیلی نادرست است، نمره ۲۰ بدهد، همچنین از پاسخگو خواسته می‌شود میزان زیان‌باری آن عمل را با نمره‌ای از ۱ تا ۲۰ مشخص سازد؛ بدین نحو که برای عملی که فکر می‌کند اصلاً

زیان‌بار نیست و خطری برای قربانی یا دیگران ندارد و در واقع، از این حیث جرم محسوب نمی‌شود، نمره ۱ و به عملی که فکر می‌کند بسیار زیان‌بار و خطرناک است، نمره ۲۰ بدهد. در رابطه با شدت مجازات‌ها از پاسخگو خواسته شده شماره مجازات پیشنهادی خود را از لیستی که در اختیار وی گذاشته شده، در ستون مربوط بنویسد. از آن‌جا که قبلاً هر یک از مجازات‌ها از نظر گروه داور به لحاظ شدت نمره‌ای به دست آورده است، آن نمره به عنوان میزان شدت مجازات عمل مورد نظر برای پاسخگو نوشته می‌شود.

بدین ترتیب، سه نمره به دست می‌آید (نادرست‌پنداری، زیان‌بارپنداری و شدت مجازات‌های اختصاص-یافته) که میانگین آن‌ها شاخص کلی جدی‌انگاری را می‌سازد.

